

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

СПРАВА «ТОКАР ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF TOKAR V. UKRAINE)

(Заява № 38268/15)

Стислий виклад рішення від 06 березня 2025 року

У 2011 році заявник подав заяву для отримання закордонного паспорта. У жовтні того ж року відділ з громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб Управління Міністерства внутрішніх справ України в Одеській області (далі – відділ з громадянства МВС) відмовив у задоволенні заяви заявника у зв'язку з отриманням інформації, що у травні 1997 року щодо нього була порушена кримінальна справа, у контексті якої до заявника було застосовано підписку про невиїзд. В інформаційно-комп'ютерній системі МВС України була відсутня інформація про результати цього провадження.

Заявник оскаржив відмову до Одеського окружного адміністративного суду (далі – адміністративний суд), стверджуючи, що розміщені в інформаційно-комп'ютерній системі МВС України відомості, на які посилалися органи державної влади, не відповідали дійсності; справа щодо нього була закрита наприкінці 1997 року, але жодної постанови у зв'язку з цим йому надіслано не було. Заявник звернувся до адміністративного суду із проханням про отримання відповідних документів від прокуратури, внесення відомостей про закриття справи до інформаційно-комп'ютерної системи МВС України та вилучення з цієї системи помилкових відомостей. Адміністративний суд відмовив у задоволенні позову заявника, встановивши, що відділ з громадянства МВС правомірно відмовив у задоволенні заяви заявника про отримання паспорта, враховуючи інформацію, що стосовно нього було порушено кримінальну справу, яка вважалася не закритою.

Одеський апеляційний адміністративний суд (далі – апеляційний суд) скасував постанову суду нижчої інстанції та ухвалив постанову на користь заявника. Суд постановив, що відмова у видачі заявнику закордонного паспорта була протиправною і що органи державної влади не зняли із себе тягар доведення і не надали доказів, що заявник усе ще перебував під підпискою про невиїзд у момент подання заяви на отримання закордонного паспорта. Апеляційний суд зобов'язав ГУ ДМС України в Одеській області видати заявнику паспорт та видалити інформацію щодо підписки про невиїзд заявника з інформаційно-комп'ютерної системи МВС України.

У 2013 році заявник отримав закордонний паспорт. Згідно з його твердженнями недостовірні відомості також було видалено з інформаційно-комп'ютерної системи МВС України.

У 2015 році Вищий адміністративний суд України (далі – ВАСУ) скасував постанову апеляційного суду та залишив без змін постанову суду першої інстанції, встановивши, що відділ з громадянства МВС правомірно відмовив у задоволенні заяви про видачу паспорта заявнику, оскільки за наявності інформації про кримінальну справу щодо особи відмова у задоволенні такої заяви була обов'язковою до закінчення кримінального провадження або скасування відповідного запобіжного заходу. ВАСУ зазначив, що ГУ МВС в Одеській області та прокуратура не володіли інформацією щодо результатів справи заявника, яку було передано до суду в 1997 році.

У червні 2016 року заявник отримав інший закордонний паспорт за його заявою.

У період із січня до травня 2013 року, коли адміністративне провадження ще тривало, заявник подав скарги до Приморського районного суду міста Одеси (далі – районний суд), Одеської обласної прокуратури та ГУ МВС України в Одеській області, вимагаючи виправлення, як стверджувалося, недостовірних відомостей в інформаційно-комп'ютерній системі МВС України та винесення офіційної постанови про скасування запобіжного заходу у справі, яка була закрита.

Скарги заявника були залишені без задоволення районним судом та прокуратурою Одеської області на тій підставі, що чинне законодавство не передбачало способу оскарження дії слідчого або внесення змін до інформаційно-комп'ютерної системи МВС України у спосіб, який вимагав заявник. ГУ МВС України в Одеській області повідомило заявника, що у провадженні його органу досудового розслідування ніколи не перебувала справа заявника, яка, вочевидь, була передана до Апеляційного суду Одеської області в грудні 1997 року. Водночас Апеляційний суд Одеської області поінформував заявника, що така кримінальна справа ніколи не надходила до суду.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявник скаржився за статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), що відмова у видачі йому закордонного паспорта була незаконною та свавільною, за статтею 13 Конвенції у поєднанні зі статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції на відсутність у заявника ефективного національного засобу юридичного захисту у зв'язку з його скаргою за статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції.

Розглянувши скаргу заявника стосовно відмови відділу з громадянства МВС у видачі закордонного паспорта Європейський суд зауважив, що органи державної влади не вжили жодних заходів, щоб перевірити стан кримінальної справи, яка була підставою для відмови у видачі паспорту, а така відмова була схожа на автоматичний захід.

Водночас апеляційний суд, скасувавши постанову суду першої інстанції та визнавши, що відмова у видачі паспорта була свавільною, провів комплексну оцінку всіх наявних елементів. Після того, як постанова апеляційного суду набрала законної сили, заявнику вдалося отримати закордонний паспорт і внести зміни до інформаційно-комп'ютерної системи МВС України. Проте ВАСУ скасував постанову апеляційного суду. Встановивши відсутність в ГУ МВС України в Одеській області інформації про результати кримінальної справи щодо заявника, суд підтвердив заборону на видачу закордонного паспорту.

Європейський суд наголосив, що це обов'язок і відповідальність держави, а не заявника, забезпечувати належне функціонування її правової системи. Це включає ведення точних реєстрів, здійснення розслідувань і безперебійну передачу інформації від одного органу до іншого. Однак у цій справі ВАСУ перекинув тягар доведення та зобов'язав заявника нести відповідальність за наслідки очевидного порушення функціонування національної правової системи. Крім того, ВАСУ вчинив так, усвідомлюючи, що за цих обставин заявник не міг би домогтися внесення змін до записів інформаційно-комп'ютерної системи МВС України.

Враховуючи автоматичний характер відмови у видачі паспорта та за відсутності належного судового розгляду національними органами влади, Європейський суд дійшов висновку, що заявник був позбавлений можливості скористатися достатніми процесуальними гарантіями для запобігання ризику зловживання владою з боку органів державної влади, а тому він був позбавлений необхідного захисту від свавілля, забезпеченого йому принципом верховенства права в демократичному суспільстві.

Європейський суд дійшов висновку, що втручання у право заявника на свободу пересування не було здійснено «згідно із законом» та констатував порушення статті 2 Протоколу № 4 до Конвенції.

Щодо скарги за статтею 13 Конвенції у поєднанні зі статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції Європейський суд дійшов висновку, що у розпорядженні заявника не було будь-яких доступних йому національних засобів юридичного захисту, здатних задовольнити його скаргу, та констатував порушення статті 13 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

«1. *Оголошує* заяву прийнятною;

2. *Постановляє*, що було порушено статтю 2 Протоколу № 4 до Конвенції;

3. *Постановляє*, що було порушено статтю 13 Конвенції у поєднанні зі статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції;

4. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявнику 2 000 (дві тисячі) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача;

(б) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

5. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.»